

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

LANSARE DE CARTE SOCIOLOGICĂ

ZOLTÁN ROSTÁS, *Monografia ca utopie. Interviuri cu H.H.Stahl*, București, Editura Paideia, 2000

ZOLTÁN ROSTÁS, *Istoria Școlii Sociologice de la București*, București, Editura Paideia, 2000¹

Ilie Bădescu: Domnule profesor, domnilor studenți, ne face mare bucurie să deschidem seria acestor întâlniri de reală sărbătoare, în legătură cu cărțile distinsului nostru coleg Zoltán Rostás, consacrate amândouă istoriei orale a Școlii Sociologice de la București, una dintre ele destinate celui care a fost și a rămas marele sociolog Dimitrie Gusti, cea de-a doua celui care, alături de Gusti, a fost coîntemeietor de Școală Sociologică, profesorul Henri Stahl. Ne face mare bucurie astăzi să fim cu colegul nostru, domnul Zoltán Rostás, pentru a consemna aceste două cărți, ca un fel de prefață la lectură dvs. Am să-i rog în continuare pe distinșii colegi care sunt aici să vă vorbească despre aceste cărți. O să încep de la partea dreaptă spre stânga. Cu doamna profesoară Maria Larionescu, care o să vă spună câteva cuvinte, apoi domnul Septimiu Chelcea și în continuare până la domnul profesor Vintilă Mihăilescu. Toți, deopotrivă, în aceeași poziție și cu aceeași bucurie vorbim despre aceste cărți!

Maria Larionescu: Eu cred că ne aflăm astăzi aici cu toții la o adevărată sărbătoare a sociologiei românești, a istoriei sociologiei românești. și, într-adevăr, mulțumită eforturilor colegului nostru Zoltán Rostás, astăzi putem să discutăm despre o, hai să-i spunem, o dublă performanță. În primul rând aș remarca această reușită deosebită care este generarea

unei surse sociologice. Profesorul Zoltán Rostás a creat și ne-a oferit o nouă sursă pentru cercetare, care este aceea a arhivei de istorie orală pe care ne-a pus-o la dispoziție sub forma celor două cărți editate deja. La acestea, sigur, se adaugă și al profesorului Stahl, care de fapt, l-a inspirat pe profesorul Zoltán în scrierea acestei cărți. Această resursă este inestimabilă, și cred că de aici înainte e greu ca cineva să scrie o istorie, un comentariu asupra istoriei sociologiei românești, asupra Școlii Sociologice de la București fără să se refere și la această arhivă nouă pe care noi acum o avem la dispoziție. Este o resursă substanțială, esențială și care a condensat un efort imens. Să ne gândim ce înseamnă 200 de ore de înregistrare a acestor interviuri și mai ales, apoi, reflecția asupra acestora, prelucrarea acestora, transcrierea și în final, interpretarea alternativă pe care o propune profesorul Zoltán Rostás. Referitor tot la aceste interviuri, deja putem să vedem o ierarhizare, cel puțin aproximativă sau măcar cu titlu de supoziție a semnificației contribuției membrilor Școlii Sociologice de la București. Nu putem să nu vedem că interviurile cu Stahl pun într-o lumină nouă contribuția cu totul și cu totul substanțială a profesorului H.H. Stahl în cadrul Școlii. Ceea ce poate susține ideea avansată mai înainte de profesorul Bădescu, de coautorat al Școlii de la București. Gusti – Stahl; cel puțin această arhivă Stahl aduce o evidență empirică esențială în acest sens. Al doilea rezultat de performanță la care vreau să fac aicea câteva comentarii, se referă la interpretarea arhivei. În lucrarea care a fost și teză de doctorat – “Istoria orală a Școlii de la București”, autorul ne propune o interpretare, nu oarecare, ci una alternativă

¹ Lansarea lucrărilor a avut loc la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din București, pe data de 23 aprilie 2001.

a Școlii, una mai puțin cunoscută sau mai mult întrezărită din alte studii, mai ales în urma amintirilor scrise de profesorul Stahl, dar de astă dată această reinterpretație este cristalizată și ne oferă o imagine a Școlii de la București, cu care suntem mai puțin obișnuiți. O imagine, așa spune, de istorie culturală a Școlii de la București, de factură constructivistă, în care Școala ne apare ca având o ordine colectivă, construită de membrii Școlii în procesul de interacțiune pe baza intențiilor, cunoașterii „tacite”, a ritualurilor, a ceremoniilor pe care această Școală le-a construit, le-a generat și le-a utilizat. Câteva comentarii privind această interpretare! Prin cele două lucrări, profesorul Zoltán Rostás pune în circuitul literaturii de specialitate o serie de întrebări cruciale pentru istoria disciplinei. Aș menționa măcar două dintre ele! Una, și cea mai incitantă, monografia ca utopie. Monografia pe care, într-un studiu pe care cei mai mulți dintre noi îl cunosc, profesorii Septimiu Chelcea și Dorel Abraham o numeau marcatorul identitar al sociologiei românești, această monografie ne apare în două ipostaze, în această interpretare oferită de profesorul Zoltán Rostás. Pe de o parte, ca utopie, deci irealizabilă și chiar inutilă: este vorba mai ales de monografia exhaustivă sau de sinteză. Cea de-a doua ipostază, și monografia unei probleme date sau analiza unei probleme sociale date pe bază monografică, stă sub același semnal al utopiei, deși profesorul H.H. Stahl optase, în final, pentru monografiile centrate pe probleme-cheie, considerându-le legitime. Ideea acestei dileme: monografia exhaustivă sau monografia pe problemă? O altă întrebare crucială se referă la dilema weberiană, și anume, lucrarea oferă detalii deosebit de semnificative privind susținerea, de fapt, a acestei dileme. Ce avem noi, de fapt în acest caz? Avem pe de o parte știință înaltă, cercetare monografică susținută de seminar, iar pe de altă parte avem acțiune socială, implicare a sociologului, avem această sociologie de nivel mediu, care este susținută mai ales de

Institutul Social Român și de Fundație. Întrebarea nu este tranșată și nici nu putea să o tranșeze profesorul Zoltán Rostás, ea fiind pusă cu măiestrie în aceste două lucrări. În fine lucrarea reprezintă o invitație făcută cititorului, specialistului la o rediscu-tare a unor teme fundamentale de sociologie românească și mai ales de istorie a sociologiei românești. De pildă o rediscu-tare a originalității cercetării monografice, din punctul de vedere al criteriului monografiei ca sinteză, firește, acesta este cel mai interesant criteriu pentru această Școală. Și aflăm din această interpretare că, de fapt, există și aici o diferențiere în ceea ce privește contribuțiile Școlii de la București din punctul de vedere al criteriului sociologic ca sinteză interdisciplinară: monografiile exhaustive (interdisciplinare) au fost completate cu sinteze disciplinare „bilaterale”: sociologie-istorie (H.H. Stahl), sociologie-demografie (A. Golopenția), sociologie-geografie (I. Conea), sociologie-antropologie (Fr. Rainer), sociologie-statistică (A. Golopenția, Fr. Rainer), sociologie-etnografie (C. Brăiloiu), sociologie-economie politică (M. Vulcănescu, N. Cornățeanu), sociologie-medicină (D. Georgescu) etc. Dar nu numai rediscu-tarea originalității Școlii de la București, ci și redimensionarea fenomenului creșterii și apoi al disoluției Școlii rețin atenția autorului. Aflăm detalii foarte semnificative privind rutinizarea monografiei, pe care le mai bănuiam din lecturile anterioare, din cărțile anterioare, fără însă să intuim semnificația lor deplină. Aflăm din aceste lucrări că de fapt, disoluția Școlii începuse foarte timpuriu, apăruse după Drăguș, după '29, și ea s-a manifestat prin acea rutinizare a monografiei și prin instituționalizarea extrauniversitară a monografiei. Ipoteza pe care autorul o avansează încă de la începutul lucrării sale „Istoria orală a Școlii de la București”, și anume: osificarea istoriei sociologiei ca teorie sociologică, îmi apare ca o prejudecată, care l-a privat pe autor de unele semnificații, de unele înțelegeri ale cercetării Școlii de la București. Chiar în

această problemă a rutinizării monografiei și a mecanicizării ei după '29, observăm că de fapt au mai fost inovații și încă chiar substanțiale. La Cornova de pildă, s-a cercetat pentru prima dată un proces covârșitor și nou pentru evoluția viitoare a societății românești - procesul de urbanizare, procesul de modernizare, începuturile urbanizării și industrializării în mediul rural; și alte inovații privind cercetarea supraviețuirilor în această comunitate locală. Neglijarea acestui model de cercetare a sociologiei conduce la unele exagerări, cum sunt aprecierile conform cărora, după Gusti, cercetarea de acțiune culturală a fost mult mai importantă, decât cercetarea academică. Ei, o asemenea concluzie... merită să fie adâncită, întrucât dacă luăm lucrările publicate, constatăm că de la începutul activității gustiene și până la sfârșit, ele sunt străbătute de o trăsătură obsesivă, această idee a sociologiei militans, adică a unei acțiuni sociale întemeiate pe cunoaștere științifică. Din acest punct de vedere, Gusti nici nu concepea posibilitatea unei acțiuni sociale, reformatoare, culturale, cum vreți să-i zicem, fără o cunoaștere prealabilă. Oricum apreciez deosebit și această lucrare și cred, încă o dată, că de aici încolo istoria sociologiei se va face altminteri, grație eforturilor depuse aici de profesorul Zoltán Rostás, care ne-a oferit această minunată resursă de interpretare sociologică. Vă mulțumesc.

Septimiu Chelcea: Câteva gânduri răzlețe, pentru că prelegeri nu este cazul să facem. Asistăm la un dublu eveniment: lansarea unei cărți, după părerea mea semnificative, și inaugurarea acestei frumoase biblioteci a Facultății de Sociologie. Aș dori ca astfel de evenimente să se reproducă. Nu se va mai face o nouă bibliotecă, nu știu dacă se va mai scrie o carte precum cartea profesorului și colegului și prietenului Zoltán, dar este bine că suntem împreună. Proiectul domnului Zoltán Rostás îmi este cunoscut încă din

anii '80, și îmi place să cred că am și o anumită vină în realizarea acestui proiect. Am crezut de atunci că va fi un lucru foarte bun și cred că acest lucru s-a adevărit... Îmi aduc aminte că profesorul Zoltán Rostás a publicat pentru prima dată în literatura sociologică despre istorie orală într-o lucrare pe care am coordonat-o. Îmi pare rău însă să constat că după decembrie '89, a fost redescoperită istoria orală. Nu s-a făcut nimic înainte de acest lucru. Dar sunt multe lucruri false la ora actuală cărora noi inclinăm să le dăm crezare.

Lucrarea profesorului Zoltán Rostás, "Monografia ca utopie"... îmi servește mie pentru... ilustrarea valorii și limitelor istoriei orale. Știți, se spune așa, că nici cea mai frumoasă femeie nu poate să dea decât ceea ce are. La fel și istoria orală. Să cerem de la istoria orală obiectivitate? Doamne - ferește! Am face un păcat de neiertat. Este vorba despre subiectivitate în toată putere cuvântului. Este vorba despre subiectivitatea celui care răspunde la întrebări și subiectivitatea celui care pune întrebări. De altfel eu cred că ar trebui să citim această carte în perspectiva perechii adiacente, cum se spune în analiza conversațiilor. Este vorba despre faptul că răspunzi la o întrebare în funcție de ce ai fost întrebat. Și din acest punct de vedere profesorul Zoltán Rostás nu este deloc un intervievator neutru. Este foarte subiectiv. Este foarte bine că este așa. Profesorul Stahl, pe de altă parte, este și el foarte subiectiv, și foarte bine că se întâmplă lucrurile așa. Deci avem de a face cu o dublă subiectivitate. În cadrul acestei relații avem de a face cu o comprimare a unor evenimente, cu dilatarea altor evenimente, astfel încât nu se cere obiectivitate de la istoria orală. Deci, asta se recunoaște, astfel că eu cred că este vorba de o sursă alternativă a istoriei culturale... a istoriei sociologiei, că se îmbogățește prin aceasta literatura. S-a vorbit aicea, și mulțumesc doamnei profesoare că a amintit despre acei marcatori de identitate ai sociologiei românești. și aflu că acest marcator de identitate e splendid, dar nu

există din moment ce monografia este utopie. Mă întreb și îl întreb și pe profesorul Zoltán Rostás: ce crede dânsul că ar rezulta dacă cineva ar face istoria orală a Școlii Sociologice de la Chicago, ce s-ar mai întâmpla dacă cineva ar face istoria orală a Școlii Sociologice Poloneze. Probabil că s-ar ajunge la aceleași rezultate: biografia este utopie și acțiunea socială este și ea utopie. Nu știu! Poate că dânsul are un răspuns. Mă întreb ce s-ar întâmpla dacă cineva ar scrie o istorie orală a Școlii de Matematică românești, să zicem Școala de Matematică de la Iași, ... sau, dacă ar fi istoria orală a Școlii de Medicină. Nu știu ce s-ar întâmpla. Deocamdată s-a scris o istorie orală a Școlii Sociologice de la București, una dintre multiplele posibilități. Din acest punct de vedere eu zic că este necesar în continuare să facem eforturi de a scrie altă istorie orală... Cred că ceea ce profesorul Zoltán Rostás reușește este remarcabil, mai cred însă că... este o încercare nefinalizată, în sensul că profesorul Zoltán Rostás a analizat foarte bine cum s-a înfiripat această Școală, cum s-a derulat. Lipsește însă episodul care mă interesează pe mine cel mai mult: dispariția, dispariția acestei Școli... Ce s-a întâmplat în 1948, 1945-1948, cum au supraviețuit sociologii? Ni se spune că Dimitrie Gusti... a scris lozinci: despre marele Stalin, și așa mai departe. A scris fără îndoială! Da' eu mai știu și o altă istorie! Mai știu că Dimitrie Gusti a scris și scrisori ministrului de interne de atunci, Drăghici... să i se restituie biblioteca. Mai știu, din spusele profesorului Stahl, că trăia foarte strâmtorât. Toate lucrurile acestea nu apar în istoria Școlii Sociologice de la București, respectiv, cum a dispărut această Școală. Așa încât zic, că efortul profesorului Zoltán Rostás trebuie continuat. Cred că ne aflăm în fața unui eveniment editorial

natură autobiografică. L-am cunoscut sau am avut cinstea să-l cunosc pe profesorul Stahl din anul 1966, când s-a înființat secția de sociologie la Universitatea din București. și am avut ocazia până aproape de moarte să port o serie de discuții. Fac această precizare pentru simplu motiv că am citit cartea subiectiv, efectiv subiectiv. De fapt și istoria este interpretare, în ultimă instanță! Deci, problema discutării obiectivității dacă o prezentăm pe tren fenomenologic are o altă semnificație decât cea a materialismului vulgar. Ca atare eu scot termenul de obiectivitate din discuție. Ceea ce pot să spun comparând așa cum l-am cunoscut pe profesorul Stahl la cursuri, în discuțiile particulare, cu ceea ce a realizat domnul profesor Rostás, pot să spun că este o reușită. Am citit cartea de două ori, cu foarte multă atenție, și ceea ce pot să spun subiectiv este că cel care citește cartea domnului Rostás își va da perfect de bine seama că vorbește un profesor, un profesionist nu numai al terenului, al interviului, dar și un profesor. Discuții sunt coerente, sunt selectate momentele esențiale. Din acest punct de vedere cartea trebuie privită ca fiind complementară ... memoriilor... profesorului Stahl. Mă refer la "Amintiri și gânduri". Este un eveniment fericit și sub un alt aspect: sunt oameni cărora dacă nu le iei interviu nu le ceri informații, după dispariția lor nu mai ai această sursă de informare. Din acest punct de vedere, carte este o carte fundamentală pentru cel care dorește să cunoască istoria sociologiei românești. Profesorul Stahl face referiri nu numai la Școală, ci și la o serie de personalități. Aș aminti aicea o zonă foarte interesantă a istoriei Parlamentului din România, și țin minte și acum, domnul Rostás i-a cerut să dea informații mai bogate despre personalități, despre instituția Parlamentului. Dar, profesorul Stahl a considerat că nu este un subiect important. În legătură cu monografia, cu cei doi termeni – utopie și monografie. Pe de o parte profesorul Stahl spunea foarte clar, în fond monografia înseamnă cercetare

Iancu Filipescu: E o coincidență fericită apariția acestei cărți: anul acesta se împlinesc 100 de ani de la nașterea profesorului Stahl. Un singur element de

multi- și interdisciplinară, aceasta este o idee care se repetă, este o axă a întregii opere a Școlii de la București și a profesorului Stahl. Deci trebuie' să fii om de cultură. Nu poți să fii sociolog, creator dacă nu ești o personalitate culturală, dacă nu cunoști științele sociale particulare. Aș mai reține un aspect: și anume, relația profesorului Stahl cu Școala Sociologică de la București. Niciodată profesorul Stahl nu a monopolizat, nu a afirmat că el reprezintă Școala. Școala este un curent care a cuprins personalități de valori diferite, dar fiecare cu contribuții, dacă le urmărești cu atenție îți dai seama că sunt contribuții. Fiecare, și studentul cel mai modest a adus o serie de contribuții la cunoașterea realității sociale. Mai sunt și alte personalități, ca Traian Herseni, Mircea Vulcănescu. Deci, și din lecturări reiese modestia profesorului Stahl. și faptul că se consideră un membru important al Școlii Sociologice de la București, al Școlii lui Gusti. Din acest punct de vedere cunoașterea Școlii Sociologice de la București înseamnă parcurgerea lucrărilor, chiar și a celor mai modeste lucrări publicate de studenți, publicate de profesori, de învățători. și tocmai aceasta dă și originalitatea Școlii, caracterul de masă.

N-aș pune problema deci, a dispariției bruște a Școlii. Dacă ții minte, comentatorii, cei care interpretează Școala durkheimistă arată că în preajma celui de al doilea război mondial se constată o ruptură care este prezentă și astăzi: pe de o parte antropologie, pe de altă parte sociologie. Deci, orice Școală are moartea ei. Domnul Ilie Bădescu, într-o publicație de acum câțiva ani de zile, nota din convorbirile pe care le-a purtat domnia sa cu profesorul Stahl: "Școala Sociologică de la București, spunea profesorul Stahl, cred că redau bine, n-a murit de moarte bună, ci a fost decapitată". și, în fine o singură idee mai subliniez: în spațiul românesc, prin opera profesorului Stahl se asigură o sudură între sociologie și istorie. Profesorul Stahl a făcut o istorie conceptuală, deci nu o istorie descriptivă de tipul romanului. Încă o dată, mulțumesc

domnului Rostás pentru plăcerea care mi-a oferit-o de a citi această carte.

Dumitru Sandu: Dacă ne uităm în spațiul publicistic academic românesc, în ultimele 5 luni de zile, din decembrie până acum, înregistrăm un fenomen neobișnuit. Obișnuitul în spațiul nostru de științe sociale este: publici o carte, poate bună, poate foarte bună, o vede un prieten, o văd câțiva prieteni sau colegi, și gata. Cele două volume despre care discutăm astăzi: "Monografia ca utopie" – convorbiri între Rostás Zoltán și Henri Stahl și "Istoria Școlii Sociologice de la București" ies din tiparul anterior menționat. Primele exemplare din "Monografia ca utopie" erau disponibile pentru apropiatii autorului în decembrie 2000. În acest interval de 5 luni de zile practic, s-au desfășurat, dacă nu mă înșel, trei discuții despre cele două volume. Recenzii sunt în curs de apariție în *Sociologie românească*, probabil și în *Revista de cercetări sociale*. E un fenomen neobișnuit și cred că nu accidental.

Îmi permit să formulez ipoteza că, practic, mișcări sociale, mișcări intelectuale, de tipul Școlii de Sociologie românească, pot genera, pot naște mișcări de interpretare, curente de interpretare. Bine ar fi să ne aflăm în această situație, bine ar fi ca cele două volume pe care le discutăm să genereze curente de interpretare. Și pot genera din plin. Iarăși, foarte probabil, ne aflăm, ca sociologi de la Facultatea de Sociologie, la o primă discuție. Nu poate fi vorba de o abordare de fond a acestor lucrări. Vom continua, vom continua la cursuri, la seminarii, în alte dezbateri. Dintre întrebările care îmi vin în minte în clipa de față, după parcurgerea acestor lucrări, menționez câteva.

Este clar că avem de a face cu volume fondatoare. Colegii mei au marcat în mod corect. Vor obliga la o regândire a semnificației mișcării sociale, mișcării intelectuale interbelice legată de sociologie. Apar clar câteva întrebări din parcurgerea acestor lucrări: a fost o Școală Gusti sau a

fost o Școală Gusti – Stahl? Trebuie răspuns cu argumente și nu afectiv la o astfel de întrebare.

În al doilea rând: ce relații, ce raport a existat între mișcarea socială de tip monografist, de tip echipe regale, de tip echipe ale Serviciului Social, și mișcarea de cunoaștere, mișcarea monografistă. Cum s-au legat între ele aceste două componente? Colegul Zoltán Rostás face o abordare organizațională a Școlii. Într-o discuție la o dezbateră anterioară, spuneam că profesorul Rostás nu scapă de pecetea Stahl. Pur și simplu intervievatorul a fost contaminat de cel interviuat. A adoptat aceeași optică precum profesorul Stahl, de a face sociologia sociologiei. A făcut-o însă la modul particular, prin adoptarea, perspectivei organizațională. Este tot un gen de sociologie a sociologiei.

O altă deschidere pe care eu o consider extrem de importantă în contextul acestor lucrări: cred că putem să ne așteptăm, pe baza documentară pe care o avem, la excelente sociologii ale unor proiecte intelectuale, proiecte de viață. Se poate reconstitui, cu claritate, proiectul intelectual Henri Stahl, proiectul intelectual Dimitrie Gusti, proiectul intelectual Anton Golopenția. Modul în care s-au intersectat aceste proiecte intelectuale, proiecte de viață, în mod sigur va oferi o altă viziune asupra Școlii. Probabil că se poate formula ideea, ipoteza, că avem în Dimitrie Gusti marca unui proiect de acțiune socială, fundamental vorbind. Probabil că avem în Henri Stahl marca unui proiect de cunoaștere socială iar în Anton Golopenția o combinație între proiectele Henri Stahl și Dimitrie Gusti.

Sunt multe, multe întrebări. Mă opresc aici. Încă o dată profesorul Zoltán Rostás este deschizător de cale de cunoaștere în această zonă, și-i mulțumim cu toții din acest punct de vedere.

Vintilă Mihăilescu: Fiind la urmă nu-mi rămân multe lucruri de spus, și nici n-ar fi bine să am prea multe lucruri de spus că s-a făcut târziu, deci, o să spun puține.

Ceea ce voiam să spun este aceea că fiind jurnalist, autorul „Monografiei..” putea să-i dea un titlu jurnalistic. Ar fi putut să fie “Adevărata istorie a Școlii Gusti” sau “Fața nevăzută a Școlii Gusti”. Dincolo de, mă rog, caricaturalul acestei formulări, se află și un adevăr... în măsura în care ceea ce ni se oferă nu este adevărata istorie. Evident, nu despre asta este vorba, dar în mod evident de asemenea ni se prezintă aspecte complementare, mai puțin, sau câte o dată... de loc cunoscute. Ori, din acest punct de vedere, cred că cele două cărți sunt, se articulează și se sprijină reciproc. Prima, într-o anumită ordine a apariției, și anume “O istorie orală...”: cred că titlul actual față de titlul inițial e mai puțin fericit și l-a putut face pe domnul Chelcea să atace istoria orală, pe bună dreptate. Dar, dacă ne oprim la titlu, ne putem înșela pentru că ceea ce este în interior este o analiză organizațională, cum spunea domnul profesor Sandu, ceea ce nu s-a mai făcut până acuma. Deci, este o privire a Școlii Gusti din perspectiva instituției Gusti, și termenul îi aparține domnului profesor Rostás. Gusti nu numai ca intelectual, Gusti nu numai ca autor al unor lucrări pe care,, nu-i așa, le-ați citit și le-am citit cu toții, ci ca instituție. Deci, aceasta este o perspectivă complementară foarte importantă.

Cealaltă perspectivă complementară la fel de importantă este istoria orală propriu-zisă, partea de interviuri cu profesorul Stahl, care oricât de subiective ar fi revelă foarte multe aspecte necunoscute, și ține de noi de a ne descurca în rețelele subiectivității cu propria noastră subiectivitate, mai mult sau mai puțin obiectivă... Deci, pe de o parte cred că ne restituie... o imagine mai cuprinzătoare, mai nuanțată a unei părți a istoriei noastre intelectuale. Dar ceea ce aș vrea să accentuez, și poate că nu s-a spus, este faptul că nu avem de a face doar cu... publicații, cu cărți doar cu valoare istorică. Deci, cărți care ne permit să gândim, să ne regândim, să ne nuanțăm propriul trecut, propria istorie, fie și într-o ipostază foarte importantă. Părerea mea este că... relan-

sarea, care nu ține numai de ceea ce a făcut domnul Rostás dar despre asta discutăm acuma, Școlii Gusti și în speță a lui Henri Stahl, este un fenomen de o extraordinară actualitate intelectuală. Poate că acum, după lectura interviurilor, a discursului, a conversațiilor, pentru că titlul inițial era "Conversații cu Henri Stahl" și nu "Interviuri" - diferența între conversații și interviuri fiind și asta problematică și importantă. Deci, aceste convorbiri cu Henri Stahl pe mine m-au făcut să revin la volumul de "Eseuri critice" care, după părerea mea, este una din cărțile fundamentale ale culturii noastre și de o actualitate extraordinară, și care a căzut în gol în momentul în care a apărut, ba, chiar a creat reacții foarte puternice și chiar vehement potrivnice, și dacă țin eu bine minte din ce povestea domnul Rostás, profesorul Stahl a fost foarte, chiar de-a dreptul speriat de acest climat și de posibilele reacții. De ce spun acest lucru? Pentru că în climatul actual al discuțiilor, al dezbaterilor, al polemilor... actuale pe statutul intelectualului român: ce este el și încotro se duce, poziția profesorului Stahl este una, cred, dintre cele mai fecunde și, din păcate foarte rare. Este singura, după părerea mea, după cunoștința mea, singura persoană, singura personalitate care analizează critic conceptul de tradiție cu care operăm cu toții... fără a-l defini și care creează adesea ravagii prin confuzia termenului. Profesorul Stahl este, repet, din câte știu eu, singurul care are o teorie și o conceptualizare și o operaționalizare a conceptului de tradiție. Ori, prin această poziționare sociologică în sfera tradiției, ce înseamnă moștenire culturală, ce înseamnă tradiție, care sunt mecanismele tradiției în opoziția foarte vehementă, dar foarte bine argumentată cu ceea ce el numește gândirea teologică, cu acest pilon foarte puternic de gândire spiritualistă și se referă după cum probabil știți, în primul rând la Blaga și Eliade, și este una din criticile sociologice în care sociologia are ceva de spus, în care sociologia poate să spună ceva și în care, pe viitor sociologia

va trebui să spună ceva. Deci, ceea ce am vrut să accentuez cu acest lucru, că, prin aceste două cărți nu ni se restituie doar o parte însemnată, o viziune însemnată a trecutului nostru, dar în ansamblul acestui gen de publicații, ceea ce spunea și domnul profesor Sandu, cred că ni se deschid și orizonturi noi pentru viitor, orizonturi noi de interogație și de gândire propriu-zis sociologică. Chiar dacă toate aceste lucruri ar fi false, chiar dacă greșesc în aprecieri... în titlul cărții pe care o avem la îndemână, primul capitol este "O abordare alternativă a Școlii Sociologice de la București". Măcar pentru faptul că ne-a oferit o alternativă, eu personal prefer să am alternative decât să n-am, și țin să mulțumesc domnului Rostás Zoltán și îi urez să continue cu arhivele pe care știu că le mai are încă de dezvăluit.

Zoltán Rostás: Cel mai înțelept ar fi să nu vorbesc deloc, fiindcă stric eventual imaginea mult prea favorabilă pe care ați construit-o despre mine. Dar, cum nu pot să scăpa de această datorie voi face niște observații absolut punctuale.

Pentru mine istoria orală în anii optzeci a fost un fel de dizidență, un fel de eliberare, o escapadă într-o altă lume. Lucram cu magnetofonul pentru că, pur și simplu, mă simțeam foarte bine cu Stahl și cu ceilalți monografiști sau echipieri. A doua chestiune: istoria orală a fost numai o metodă, și o consider și acum doar o metodă. Fără alte surse, fără interpretare, istoria orală este, ca să zic așa, un interviu mai serios. M-am concentrat pe perioada interbelică din motive foarte clare, și anume că în anii '80, oamenii care au lucrat în anii '20-'30, aveau 70-80 de ani, și era clar că nu se poate face întâi documentarea în biblioteci și arhive, ca pe urmă să faci și interviuri... Neavând obligații academice am inversat demersul, și după lectura volumului de memorii al lui Stahl, "Amintiri și gânduri" am purces la interviuarea sistematică a foștilor monografiști și echipieri. Am realizat circa două sute de ore

de interviuri până în 1988. După decembrie '89 brusc am deveni "depășit" de noul val de "recuperare a memoriei". Am fost solicitat și eu, dar când am mărturisit că subiecții mei n-au fost întemnițați, arhiva mea a pierdut din valoare. Mi-am dat seama că maniheismul perioadei respective impunea păstrarea materialului pentru ani mai liniștiți, și cred că bine am procedat neforțând publicarea materialului din arhiva mea sonoră. Acum însă, cred, că a venit momentul, și am publicat convorbirile cu Stahl în volumul "Monografia ca utopie". Acesta nu este un "raport de activitate" echilibrat despre Școală sau despre sociologia din România, ci niște discuții începute la un moment dat și suspendate din motive prea variate, ca să le pot detalia în această scurtă intervenție. Deci, acest volum este ceea ce am înregistrat. Titlul îmi aparține, dar nu este concluzia mea despre sociologia monografistă. E a lui Stahl. A spus-o clar de câteva ori în forme diferite. Altminteri eu, de la bun început am spus că nu cercetez istoria ideilor Școlii Gustiene. Nici măcar a rezultatelor încorporate în operele discipolilor. Sunt două lucruri diferite... Gusti a avut idei, alții au realizat câte ceva. Destul de mult, dar nu așa de mult cât ar fi vrut Profesorul. Pe urmă, pentru a scrie această a doua lucrare, am decupat niște fragmente și din alte convorbiri cu supraviețuitorii Școlii... Am dat acest titlu "O istorie orală a Școlii Sociologice de la București" pentru a șoca. Din motive pur comerciale. Dacă scriam ceea ce ar fi fost normal "O perspectivă organizațională"... toată lumea s-ar fi strâmbat: nu este cam pretențios autorul?

Trebuie să spun că în anii optzeci am strâns mult mai mult material, decât cel cuprins în aceste volume. În afară de convorbirile cu Stahl nici un interviu nu este publicat integral, deci cam 60% din materialul sonor referitor la perioada interbelică este netranscris. În ultimii 3-4 ani m-am convins că proiectul inițial nu este terminat dacă nu cercetez distrugerea, supraviețuirea și reabilitarea Școlii, deci

anii '40-'50-'60. Deci, continui să fac interviuri... Dacă obțin finanțare pentru acest proiect lărgit, atunci o să pregătesc un volum despre pionierii minori ai monografismului, altul despre destinul tinerilor educați de membrii Școlii, altul despre munca gustiștilor în Fundație, altul despre distrugerea Școlii și a membrilor săi, și în final supraviețuirea și reabilitarea Școlii și a sociologiei, și acest ultim volum – deși nu se referă direct la Școală – pentru mine ar avea o semnificație uriașă, fiindcă acolo aș avea prilejul să arăt că sistemul politic al anilor șaizeci a avut nevoie de Școală, și nu invers. Mulțumesc.

Cătălin Zamfir: Trei lucruri vreau să spun! Primul: am citit această carte cu foarte mare plăcere și pentru mine plăcerea de a citi o carte e criteriul de valoare suprem al unei cărți. Nu există carte bună pe care o citești cu neplăcere! Există numai cărți bune pe care le citești cu plăcere! Al doilea lucru: vroiam să risc o critică, dar acum mi-o retrag... După... explicațiile domnului Zoltán Rostás... Citind cartea până la capăt mereu în minte era o întrebare: de ce naiba a intitulat-o "Istorie orală" și zic, că m-am gândit, că orice autor devine... cum să spun... prizonierul ideii de început. A început ca utilizând drept metodă istoria orală și a sfârșit prin a crede, prin a împărtăși această iluzie, chiar face numai istorie orală. Această carte este de fapt o excelentă analiză sociologică care, cum să spun, merge mult mai departe decât simpla utilizare a istorie orală. Este o analiză organizațională a unui sistem social. Pentru că Școala Gustiană a fost un sistem social. Este o analiză excelentă, care este infinit mai mult decât o istorie orală. Îi mulțumesc pentru această precizare pentru că altfel rămâneam în minte cu această critică. În al treilea rând vreau să-i mulțumesc domnului Zoltán Rostás pentru această carte, și în special, în special pentru proiectul ambițios pe care acum l-a schițat... și așteptăm cu toții rezultatele acestui proiect. Felicitări domnule Rostás!

Ilie Bădescu: Să mulțumim și noi domnului Rostás încă o dată, să mulțumim distinșilor noștri colegi, care au avut bucuria să vă spună câteva gânduri la lectura unei cărți într-adevăr remarcabilă, de excepție. Să ne gândim că vom continua discuțiile consacrate chiar acestor două cărți. Iată, au fost puse deja - după părerea mea, foarte întemeiat - în discuție, în dispută, așa spune, poziții, puncte de vedere în legătură cu problemele ridicate în cărți. Aceasta semnifică deja un câmp, un cadru de dezbateri, de continuare a întâlnirilor. Îl invit în continuare pe colegul nostru Zoltán

Rostás pentru acest întâlniri, și într-un seminar, într-un simpozion poate special. Noi avem intenția de altminteri să lansăm seminariile unei reviste care va fi publicată, seminariilor *României sociale*. și poate că înăuntrul acestor seminarii pentru a pregăti chiar o pagină specială acestor cărți, o să facem o dezbateri mai adâncită la aceste două cărți. Mulțumim domnului Rostás, mulțumim domnilor profesori, mulțumim tuturor celor care au participat la acest eveniment.

Dumitru Sandu

CONFERINȚA BIANUALĂ A SOCIOLOGILOR MILITARI

Baltimore, SUA, 19-21 octombrie 2001

În perioada 19-22 octombrie 2001 s-a desfășurat la Baltimore, în SUA, Conferința Bianuală a sociologilor militari (IUS). Din lucrările Conferinței și din discuțiile cu unii participanți s-au desprins o serie de concluzii de ordin universitar pe care le supun atenției cititorilor *Sociologiei Românești*.

Ce este Inter-University Seminar on Armed Forces and Society?

IUS s-a format la începutul anilor '60 la inițiativa lui Moriss Janowitz în cadrul Universității din Chicago. Astăzi grupează câteva sute de cercetători și universitari din întreaga lume, cu specializări diverse (sociologi, psihologi, antropologi, pedagogi, istorici, juriști ș.a.), dar preocupați de subiecte comune: studii de securitate, relații civil-militare, polemologie, managementul apărării, asistență socială în situații speciale. În afara studiilor curente de sociologie militară, există în prezent o vastă rețea academică civilă în SUA, dar și în cele mai multe țări din Europa, prin care sunt susținute specializări (master) și studii aprofundate (doctorate) în domeniile menționate: practic, aproape fiecare universitate are, de obicei în cadrul Departamentului de

sociologie, o specializare de acest fel. Pentru Europa se adaugă un specific aparte, datorat procesului de integrare, care presupune integrarea rețelelor universitare și folosirea unor programe comunitare ale UE, prin intermediul ERGOMAS (Asociația sociologilor militari europeni).

Ce s-a întâmplat în acest an?

Dominantă a fost, la reuniunea din acest an, starea de spirit generată de atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 și evenimentele ce au urmat (îndeosebi atacul cu antrax). Există percepția că, pentru prima dată, securitatea societății civile americane a fost larg afectată, fără ca instituțiile de stat să poată face ceva la timp și în mod eficient. Această constatare amară a stimulat foarte puternic comunitatea academică americană, în sensul în care chestiunea securității a devenit ceva aproape personal.

A fost menționată în numeroase rânduri dimensiunea „civilă”, non-militară a securității naționale și individuale în SUA – motiv pentru care s-au făcut referințe la fel de numeroase la conceptul de securitate societală (i.e. societatea în ansamblu este supusă unor riscuri de securitate sporite, în comparație cu armata, care, în circumstanțe